

Plusko

BUĎ SOUČÁSTÍ
SLOVÁCKÉHO
DIVADLA!

Metodický list k inscenaci Gazdina roba

Milí pedagogové,

tyto metodické a pracovní listy pro vás Slovácké divadlo vytvořilo ve snaze nabídnout pomocnou ruku při reflexi inscenace s vašimi žáky/studenty.

Metodické listy jsou ukázkou toho, jakým způsobem lze s žáky/studenty o divadle diskutovat, jak pracovat se zážitkem, který si odnesli, a jak témata, v inscenacích obsažená, využít ve výuce.

Cílem této lektorské činnosti je podpořit žáky/studenty v přemýšlení nejen o konkrétní inscenaci, ale i o divadle jako takovém. Jde o rozvoj jejich fantazie, komunikace, kreativity a také o podporu divácké gramotnosti. Vyšším cílem je potom vedení žáků/studentů k návštěvám divadla a dalších kulturních institucí, které přispívají k jejich všeobecnému přehledu, duševnímu rozvoji a rozvoji sociální inteligence.

Metodické listy obsahují aktivity, které můžete ve výuce použít před nebo po představení. Aktivity jsou skládány v logické návaznosti a jsou voleny tak, aby se daly uskutečnit v klasické třídě. Pracovní list je pak určen přímo do rukou žáků/studentů.

Pokud byste potřebovali poradit, jak s metodickými a pracovními listy pracovat, neváhejte se obrátit na naši lektorku Terezií Gajdošovou: cermakova@slovackedivadlo.cz.

Tento metodický list je určený k vyplnění PO zhlédnutí inscenace. Obsahuje informace o historickém kontextu, o autorovi, o tvůrcích, dále pak praktická cvičení pro studenty, ale také tipy k diskuzi. Vzhledem k tématům, která jsou v inscenaci obsažena – láska, pokora, mezilidské vztahy, postavení ženy ve společnosti, genderová nerovnost, osamělost mezi lidmi, osobní štěstí, osobní svoboda – doporučujeme materiál využít v předmětech občanská výchova, český jazyk a literatura.

Jednotlivé aktivity na sebe navazují, ve výsledku je však na pedagogovi, kterou využije a kterou ne.

Časová dotace určená pro vyplnění, ale i diskuzi PO představení – 45 minut.

O inscenaci

(zdroj: web Slováckého divadla)

Svou dramatickou prvotinu, a zároveň jedno z vrcholných dramát českého realismu, napsala Gabriela Preissová ve svých sedmadvaceti letech na základě volné inspirace skutečným příběhem. První uvedení hry v pražském Národním divadle (1889), které autorku pro dramatické zpracování původně povídkové látky získalo, vyvolalo jeden z nejbouřlivějších skandálů české divadelní historie, hra byla mimo jiné chápána jako jeden z prvních evropských dramatických příspěvků k tématu ženské emancipace.

Vášnivý a dynamický příběh nerovné a zapovídané lásky chudé a hrdé „krajčířky“ Evy a bohatého, ale charakterově nepevného, Mánka si v různých podobách opakovaně nachází cestu na česká a zejména moravská jeviště. Historické kulisy mnoha sociálních nerovností, které se zamilovaným nepřekonatelně staví do cesty (odlišné postavení, náboženské vyznání ad.), se od dob napsání hry sice změnily, citová okoralost a nepřejícnost okolí, oděná do falešné morálky a „neměnných“ pravidel, schopná udolat nejedno milující srdce, a zhatit tak právo jednotlivce na osobní štěstí, však v lidských společenstvích přetrvává dodnes.

O autorce

(zdroj: program k inscenaci Gazdina roba)

Gabriela Preissová (* 23. 3. 1862, † 27. 3. 1946)

Narodila se v Kutné Hoře jako Gabriela Marie Sekerová. Ve velmi raném věku přišla o otce. S matčíným třetím manželem se přestěhovala do Plaňan a odtud se v devíti letech dostala do pražské smíchovské rodiny matčiny sestry, tety Luisy a strýce archiváře a spisovatele Františka Dvorského. Zde se poprvé dostala do uměleckého a intelektuálního prostředí, v jejich bytě se totiž scházeli literáti Jakub Arbes, Karolína Světlá, Eliška Krásnohorská či Žofie Podlipská.

V jedenácti letech, v roce 1873, sepsala dramatický výjev s názvem O hodné mamince a zlé Kačce, který se spolužáky zahráli o Vánocích v rodičovském domě u stromečku.

V témže roce Preissová poprvé navštívila Slovácko, konkrétně matčina bratra Karla Procházku z Hodonína, kam se mimo jiné přijela učit německy. Byla okouzlena barevností krojů a zpěvností slováckého nářečí, ale už tehdy byla schopna vidět i nelehký rub této malebnosti – obrovskou bídu i bolestné výjevy zpitých Slováků, najímaných na práci v hodonínském cukrovaru. Právě propojení obou pohledů na Slovácko stojí za kompozicí pozdějších znamenitých autorčiných dramát Gazdina roba a Její pastorkyňa. V patnácti letech v Hodoníně také pod pseudonymem otiskla svou první povídku Čeledín a dcera ze statku.

V osmnácti letech si vzala o čtyřicet let staršího pokladníka hodonínského cukrovaru Jana Nepomuka Preisse. V letech 1880–1890 při pobytu v Hodoníně a obchodních cestách s manželem poznávala kraj a sbírala náměty pro dílo Obrázky ze Slovácka. Zde také napsala svá dvě nejslavnější dramata. Tehdy jí nebylo ještě ani třicet let.

V roce 1908 se po smrti prvního manžela podruhé vdala za rakouského plukovníka Adolfa Halbaertha. Manželé se na čas přestěhovali do chorvatské Puly, odkud podnikali výlety do Francie a Itálie. Během první světové války pomáhala Preissová ruským zajatcům, za druhé světové války pak automaticky získala německé občanství, ale odmítla být zařazena mezi německé spisovatelky.

V průběhu svého života psala i pod pseudonymy Mathilda Dimová, Matylida Dumontová, Marie Turková, Richard Klas, M. T. Přispívala například do Osvěty, Ruchu, Světзору, Lumíra, Ženských listů, Topičova sborníku, almanachu Zora, různých kalendářů. Byla členkou České akademie věd a umění, Moravského kola spisovatelů, vzdělávacího spolku Vesna v Brně, Sboru pro zřízení druhého Národního divadla v Praze, ochotnických divadelních spolků, a též sběratelkou krojů, výšivek a kraslic. Její literární činnost trvala více než půl století, hlavní význam však tkví především v prvním tvůrčím období (do počátku 90. let 19. století); její vrcholná dramata významně zasáhla do boje o realismus v českém divadle a připravila cestu vesnickým dramatům bratří Mrštíků a Aloise Jiráska.

10. 10. 1945 se v Uherském Hradišti hrou Její pastorkyňa slavnostně otevíralo Slovácké divadlo. Tehdy bylo spisovatelce osmdesát tři let, složité cestování z Prahy již nezvládla, ale do divadla poslala zdravici.

Zemřela v Praze 27. 3. 1946 a je pochována na vyšehradském hřbitově.

Výběr z díla

POVÍDKY A NOVELY: Obrázky ze Slovácka (1886), Akrobatka (1887), Gazdina roba (1887), Ideály (1889), Črty ze Slovácka Gabriely Preissové (1890), Obrázky bez rámců (1896), Korutanské povídky (1896), Mladí a jiné novely (1898), Když hvězdy padaly (1898), Co život vyprávěl... (1900), Talmové zlato (1901), Dědicové (1920), Zlatý hoch (1930), Její pastorkyňa (1930), Cestou za štěstím (1932), Zatoulaná píseň (1932)

DRAMATA: Gazdina roba (1890), Její pastorkyňa (1891), Zlatorog (1914), Jaro v podzámčí (1925)

Tvůrčí tým

ÚPRAVA NÁŘEČÍ _____ PAVEL ŠUPINA

VÝPRAVA _____ EVA ZEŽULA

HUDBA _____ VOJTĚCH DLASK

DRAMATURGIE _____ IVA ŠULAJOVÁ

ASISTENT REŽIE _____ PAVEL HROMÁDKA

REŽIE _____ MICHAL ZETEL

Náměty k diskuzi + pracovní list (s řešením)

1 Jaký pocit v tobě doznívá, když si vzpomeneš na inscenaci Gazdina roba?

2 Jak bys popsal příběh hry někomu, kdo ji neviděl? Rozepiš se v pár větách, prosím.

3 Může se ti hodit I.: Preissová poprvé

Gabriela Preissová (* 23. 3. 1862, † 27. 3. 1946)

Život a dílo:

- Narodila se v Kutné Hoře jako Gabriela Marie Sekerová.
- Jako malá se přestěhovala do Plaňan a odtud se v devíti letech dostala do pražské smíchovské rodiny matčiny sestry, tety Luisy a strýce archiváře a spisovatele Františka Dvorského. Zde se poprvé dostala do uměleckého a intelektuálního prostředí, v jejich bytě se totiž scházeli literáti Jakub Arbes, Karolína Světlá, Eliška Krásnohorská či Žofie Podlipská.
- V jedenácti letech, v roce 1873, sepsala dramatický výjev s názvem O hodné mamince a zlé Kačce.
- Během svého života psala i pod pseudonymy Mathilda Dimová, Matylda Dumontová, Marie Turková, Richard Klas, M. T.
- Přispívala například do Osvěty, Ruchu, Světozoru, Lumíra, Ženských listů, Topičova sborníku, almanachu Zora, různých kalendářů. Byla členkou České akademie věd a umění, Moravského kola spisovatelů, vzdělávacího spolku Vesna v Brně, Sboru pro zřízení druhého Národního divadla v Praze, ochotnických divadelních spolků, a též sběratelkou krojů, výšivek a kraslic.
- Její literární činnost trvala více než půl století, její vrcholná dramata významně zasáhla do boje o realismus v českém divadle a připravila cestu vesnickým dramatům bratří Mrštíků a Aloise Jiráska.
- Zemřela v Praze a je pochována na výšehradském hřbitově.

- **POVÍDKY A NOVELY:** Obrázky ze Slovácka (1886), Akrobatka (1887), Gazdina roba (1887), Ideály (1889), Črty ze Slovácka Gabriely Preissové (1890), Obrázky bez rámu (1896), Korutanské povídky (1896), Mladí a jiné novely (1898), Když hvězdy padaly (1898), Co život vyprávěl... (1900), Talmové zlato (1901), Dědicové (1920), Zlatý hoch (1930), Její pastorkyňa (1930), Cestou za štěstím (1932), Zatoulaná píseň (1932)
- **DRAMATA:** Gazdina roba (1890), Její pastorkyňa (1891), Zlatorog (1914), Jaro v podzámčí (1925)

4 Gazdina roba je označována jako vesnické drama. Zároveň ale patří do jednoho z hlavních literárních směrů své doby. Dokážeš poznat, který to je? (Zakroužkuj správnou odpověď.)

a) Romantismus

Zdůrazňuje city, silné emoce a výjimečné hrdiny. Příběhy často vyprávějí o lásce, osudu nebo boji proti společnosti. Děj se může odehrávat v přírodě, minulosti nebo tajemném prostředí. Hrdinové bývají osamělí a nepochopení.

b) Realismus

Snaží se zachytit skutečný život obyčejných lidí. Postavy jsou uvěřitelné, mají své silné i slabé stránky. Důraz je kladen na každodenní problémy, vztahy a životní podmínky. Upozorňuje na nespravedlnost ve společnosti. Často jako realistický prvek využívá nářečí.

c) Historické drama

Odehrává se v minulosti, obvykle v době velkých historických událostí. Postavy mohou být skutečné historické osobnosti nebo vymyšlené, ale zapojené do děje tehdejší doby. Autoři se snaží zachytit atmosféru a detaily dané historické éry – například oblečení, jazyk nebo prostředí.

d) Symbolismus

Zaměřuje se na pocity, sny, nálady a skryté významy. Děj nemusí být jasný nebo přímočarý – důležitější je celková atmosféra. Autoři často vyjadřují své myšlenky pomocí obrazů, barev nebo symbolů. Čtenář nebo divák spíše jen vnímá, než aby přesně chápal, co se děje.

5 V předchozím úkolu jsi vybral/a jednu z možností. Co tě vede k tomu, že Gazdina roba patří právě k tomuto žánru? Zkus najít konkrétní podobnosti mezi inscenací a charakteristikou žánru.

- **Příběh ukazuje běžný život obyčejných lidí na venkově.**
- **Děj působí uvěřitelně, odehrává se v běžném prostředí, bez přikrášlení.**
- **Řeší skutečné problémy – vztahy, peníze, společenské postavení, postavení ženy, touhu po svobodě.**
- **Postavy mají reálné vlastnosti a nejsou rozdělené na hodné a zlé – každý má svoje důvody, slabosti a chyby.**
- **Eva není dokonalá hrdinka – touží po lásce i svobodě, ale zároveň dělá chyby. Je to**

složitá postava, která ukazuje svůj vnitřní boj a tlak společnosti na ni.

- Mánek váhá mezi city a povinností vůči rodině – typický „obyčejný člověk“, který se nedokáže vzepřít okolí.
- Postavy mluví v nářečí, což napomáhá vytvářet reálný obraz.

6 Jaká jsou podle tebe hlavní témata hry Gazdina roba?

- láska, pokora, mezilidské vztahy, postavení ženy ve společnosti, genderová nerovnost, osamělost mezi lidmi, osobní štěstí, osobní svoboda

7 Jak bys na základě toho, co ses dozvěděl/a v inscenaci, vysvětlil/a dva pojmy, které figurují v názvu hry?

- Gazdina: Žena, která se stará o domácnost nebo hospodářství, hospodářova žena.
- Roba: Slovo roba znamená na východní Moravě neutrální výraz pro ženu. Ve Slezsku je to výraz pro manželku. V této hře je to označení pro ženu, která odešla od muže a žije s jiným.

Spojení Gazdina roba vyjadřuje tragédii ženy, která miluje muže, ale kvůli společenským normám nemůže být jeho rovnocennou partnerkou, ale jen robou.

8 Vzpomeneš si, jaké mezi sebou měly tyto postavy vztah?

Partneři, kterým okolnosti a společnost nepřejí.
Mají se rádi, nedokážou své lásce poručit.
Eva je ve svých pocitech pevnější.

Vlevo je Evina teta.
Chce pro Evu to nejlepší. „To nejlepší“ však shledává ve své vlastní tradiční morálce. Snaží se ji přesvědčit k tomu, aby byla poslušná svému manželovi.

manželé

← Maryša je společenským postavením Mánkovi blíže než Eva. Má Mánka ráda, i on ji má svým způsobem rád, ale cít k Evě je silnější. →

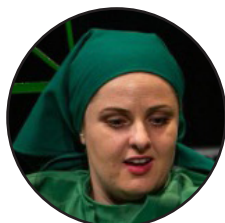
manželé

← Jejich vztah se proměňuje. Eva Samkovi nedokáže odpustit smrt jejich dcery, Samko je v těžké pozici skrz její vztah k Mánkovi. →

matka a syn

← Matka Mešjanovka má na Mánka velký vliv, manipuluje s ním, on jejímu vlivu nakonec podlehně. →

kamarádky

← Obě reprezentují těžké postavení ženy ve společnosti, každá z trochu jiného úhlu pohledu a každá v rámci jiného charakteru. →

- 9 Hlavní postavou je Eva. Napiš, prosím, její krátký medailonek, který bude obsahovat pár informací o jejím životě, ale také to, jaká je.
- 10 V čem jsi s Evou soucítil/a, v čem jsi jí rozuměl/a?
- 11 Má Eva nějaké charakterové vlastnosti, které ti nebyly sympatické? Pokud ano, jaké?

12 V čem jsi soucítil/a či nesoucítil/a s Mánkem?

13 Která z dalších postav ti nejvíc utkvěla v paměti a proč?

14 Věděl/a jsi, že:

- Příběh Gazdiny roby vznikl na motivy skutečných příběhů, se kterými se spisovatelka setkala.
- Preissova kupovala výšivky od „zajímavě teskné gazdiny“ v jednom z panských velkostatků. Jednou se dozvěděla, že gazdina není manželkou gazdy, ale jeho robou (konkubínou). Daná osoba se jí svěřila s tím, že přijala svůj osud a vždy půl roku žije s gazdou a jejich nemanželskými dětmi na statku a zbytek času je jím vydržována v Prešpurku (dnešní Bratislava).
- Mezi další inspirace patřila např. i hospodyně, kterou Preissovi tehdy měli ve své hodonínské domácnosti. Autorce posloužila jako příklad předsudečnosti ve víře – služebná pocházela z Myjavy a byla luteránka, která žila na silně katolickém Slovácku – kvůli jejímu odlišnému vyznání docházelo ke třenicím, měla těžký život.
- Co se týče tématu ženy a jejího postavení ve společnosti, Gazdina roba bývá chápána jako jedno z prvních evropských dramát, které se věnuje tématu ženské emancipace a premiéra hry v Národním divadle v roce 1889 byla jedním z nejbouřlivějších skandálů české divadelní historie.

15 Může se ti hodit II.: Preissova podruhé

Preissova a Slovácko:

- Spisovatelka je velmi spjatá s regionem Slovácko. Poprvé jej navštívila v roce 1873, konkrétně Hodonín, kde bydlel matčin bratr Karel Procházka. Byla okouzlena barevností krojů a zpěvností slováckého nářečí, ale už tehdy byla schopna vidět i nelehký rub této malebnosti – obrovskou bídu i bolestné výjevy zpitých Slováků, najímaných na práci v hodonínském cukrovaru.
- Propojení obou pohledů na Slovácko stojí za kompozici pozdějších znamenitých autorčiných dramát Gazdina roba a Její pastorkyňa.
- V osmnácti letech si vzala o čtyřicet let staršího pokladníka hodonínského cukrovaru Jana Nepomuka Preisse. V letech 1880–1890, při pobytu v Hodoníně a obchodních cestách s manželem poznávala kraj a sbírala náměty pro dílo Obrázky ze Slovácka. Zde také napsala svá dvě nejslavnější dramata. Tehdy jí nebylo ještě ani třicet let

- 10. 10. 1945 se v Uherském Hradišti hrou Její pastorkyňa slavnostně otevíralo Slovácké divadlo. Tehdy bylo spisovatelce osmdesát tři let, složité cestování z Prahy již nezvládla, ale do divadla poslala zdravici.
- Od té doby její hry na repertoáru Slováckého divadla figurovaly již několikrát.

16 V inscenaci Gazdina roba ve Slováckém divadle je velmi výrazný jazyk, kterým postavy mluví. Vzpomeneš si, které z nich mluvily nářečím a které ne?

- **Starším postavám je ponechán jazyk z předlohy, mluví tedy tak, jak napsala Preissová. Mladší generace mluví „současnou bánovštinou“. Herec Pavel Šupina posunul jejich jazyk do nářečí, které se používá v Bánově. Toto rozdělení je záměrné, odlišuje od sebe mladší a starší generaci.**
- **Postava notářovy ženy a doktora mluví úplně bez nářečí.**
- **Postava baronky a barona mluví komolenou češtinou s německým akcentem.**

POZNÁMKA PRO PEDAGOGY: Gabriela Preissová se velmi snažila nářečí věrně napodobit, ale mnohde nebyla přesná ani důsledná. Původní hra je tedy spíš jakási forma nářečí s typickými obecnými rysy, ale není to nářečí přesné geografické oblasti.

17 Dílo je rozděleno do tří dějství. Scénografie, neboli výtvarné pojetí, této inscenace na všechna tři dějství reaguje a vyvíjí se. Vzpomeneš si, jak v jednotlivých dějstvích vypadaly kostýmy herců?

- 1. dějství (hody na návsi pohraniční uhersko-slovenské dědiny)**
Realistické kostýmy, využití krojů. V inscenaci jsou použity různé kroje, stejně jako na Uprkově obrazu, jenž je použitý na banneru, který je na jevišti jako součást scénografie. Např. Eva má „chudší“, skromnější kroj valašský, stejně tak i Samko; rodina Mánka má pak bohatý kroj hradištské oblasti; oba jsou ale slavnostní na hody.
- 2. dějství (v komoře Evy v Samkově stavení, mezi prvním a druhým dějstvím uběhly 4 roky)**
Herci mají na sobě „zelené kroje“. Jde o stylizaci, kostýmy tvoří jejich siluetu – tvůrci tímto chtěli vyvolat u diváků obraz, že lidem zůstávají tradice otisknuté v duších a srdcích, ale už jen znakem.
- 3. dějství (na tovarychu panského dvora v Rakousích)**
Herci jsou oblečení v úplném civilu, v současné módě. Tím se do příběhu dostává sdělení, že je příběh nadčasový a vyniká tím jeho obecná platnost, ať se nacházíme v jakýchkoliv historických souvislostech.

NÁMĚTY K DISKUZÍ PRO PEDAGOGY:

- 1) Znáte obraz, který je na banneru jako součást scénografie?
 Je to slavná Pouť u sv. Antonínka Joži Uprky.
- 2) Víte, kde máme v Hradišti Galerii Joži Uprky?
- 3) Zajímavost – bannerem chtěla výtvarnice vést kritickou polemiku s umísťováním podobných velkoplošných reklam ve městě – „hyzdění“ městských prostor. Slovácko na banneru je tedy tak trochu ironický odkaz.

- 18 „Vztah bez lásky je jako břeh bez vody. Láska bez vztahu je jako voda bez břehu. V jednom uschneš, v druhém se utopíš.“ (Žetel, režisér inscenace)

V Gazdině robě mají voda a břeh pevné místo doslovně (třetí dějství se odehrává na břehu Dunaje) i obrazně. Inscenační tým s motivem vody a břehu ve velké míře pracoval. V jakých prvcích scénografie, případně v jakých postavách, jsi vnímal/a motiv vody? (2 správné odpovědi)

- a) banner s folklorním motivem
- b) břeh v diagonální linii scénografie
- c) hudebnice s violoncellem
- d) kroje

- 19 Hudební složka v sobě nese víc symbolů. Jak jsi hudebnici i samotné violoncello vnímal/a ty?

O hudební složce – o violoncellu – lze říct, že je:

- ⇒ vyjádřením motivu vody a lásky
- ⇒ vnitřním světem postav
- ⇒ Partnerem při monologických postav, zejména s ním rozmlouvá Eva.
- ⇒ Komickým doprovodem i ostatním postavám – výrazně tedy dynamizuje, ale i atmosféricky tvoří jazyk inscenace.

Zajímavý je moment metafor, kdy Eva „pochovává“ vzpomínku na svou zemřelou dceru před tím, než odchází za Mánkem, a činí tak skrze „pochování“ violoncella pod povrch jeviště – pod břeh (cello = její největší láska, dcera Katuška).

- 20 Přestože je hra Gazdina roba venkovské drama z 19. století, její příběh je nadčasový – mohl by se odehrávat v jakékoli době. Právě s touto nadčasovostí a aktuálností tvůrci inscenace ve Slováckém divadle pracovali.

- ⇒ V čem je podle tebe hra Gazdina roba stále aktuální?
- ⇒ V čem myslíš, že by to dnes měla Eva jednodušší? Máš pocit, že šla doba dopředu, že jsme se v něčem posunuli?
- ⇒ Na závěr, prosím, napiš Evě krátký vzkaz. Co bys jí chtěl/a říct?